

LA SENYORIA ECLESIASTICA DE SANT SADURNÍ DE L'HEURÀ, FINS AL 1319

PER

JOSEP M. MARQUÈS

Sant Sadurní de l'Heura, poble empordanès repenjat a les darreres estribacions de les Gavarres, fou lloc de senyoria eclesiàstica. Al principi depengué de la canònica de la Seu de Girona. El 1319 passà a poder de la Mitra en virtut d'una permuta. Els documents que es refereixen a la primera etapa del domini eclesiàstic de la població, conservats al fons de pergamins de la Mitra, de l'Arxiu Diocesà de Girona, ens semblen d'interès, per la seva antigor i peculiaritats. No ens proposem d'esgotar-ne l'abast, sinó de fer-ne una presentació panoràmica.

SANT SADURNÍ I ELS CABISCOLS DE LA SEU

Els inicis de la propietat eclesiàstica a Sant Sadurní estan vinculats a la cabiscolia catedralícia de Girona. Al costat dels ardiaques i del sagristà, el cabiscol disfrutà, sobretot al s. XI, d'influència considerable. No sols organitzava l'ensenyament a l'escola canonical, sinó que sovint uní a aquesta responsabilitat la de jutge, propiciada pels seus coneixements de dret canònic. Tot això pot explicar la seva posició privilegiada i la seva capacitat econòmica. Ens sembla d'interès remarcar que el cabiscol és el primer càrrec catedralici del que ens consta, per

ara, que tenia propietats annexes al seu ofici i separades del fons comú de la canònica.

Aquesta distinció de béns pot documentar-se ja al s. X⁽¹⁾. Eldefret, propietari rural de Sant Sadurní, moria el 978. Les seves finques havien estat abans del prevere Odiló. Encara que les escriptures no aclareixen quina relació unia Odiló i Eldefret, l'antiga pertinència pot explicar el destí que aquest darrer donà als seus béns. Disposava, efectivament, que les seves terres passessin al domini de l'església de la Seu de Girona, de manera que les tingués el cabiscol Riquer i els seus successors. La donació, per tant, es referia més al càrrec que a la persona. El mateix Riquer fou nomenat marmessor del difunt⁽²⁾ i d'aquesta forma la transmissió de la propietat, l'extensió de la qual ignorem, pogué fer-se sense dificultats.

Al cabiscol Ponç (†1064) es deu principalment el creixement de les possessions catedralícies al poble de les Gavarres. Ell uní la condició d'hereu d'una família benestant de terratinents amb la de gestor d'un patrimoni annexe al seu ofici que s'anava consolidant no lluny de la Bisbal⁽³⁾. Sempre va distingir allò que posseïa per llegat dels seus pares, i que les escriptures anomenaran constantment «alou aviòtic», d'allò que havia adquirit, versemblantment amb cabals que provenien del seu ofici eclesiàstic.

La capacitat econòmica del cabiscol no l'obligava a circumscriure les seves adquisicions al Baix Empordà. En morir disposava de béns localitzats a Madremanya, Riudellots de la Selva, Vilobí, Cruïlles, Sant Cebrià dels Alls, Santa Pellaia, Santa Àgata, Pedrinyà, Sant Esteve de Guialbes i el pla de Girona. Amb tot, el nucli principal dels seus béns radicava a Sant Sadurní, on tenia una residència que utilitzava sovint⁽⁴⁾.

(1) Apèndix, document 1

(2) Qui sap si a darrera hora, perquè el seu nom apareix afegit al document, interlineant-lo; manca, en canvi, la seva signatura quan hi consta la de tots els altres marmessors.

(3) En un judici de 1039, Ponç féu evacuar a Ramon Gausfred un alou situat a Cruïlles, que ja havien posseït els seus predecessors en la cabiscolia, Riquer i Falcó; Arxiu Diocesà de Girona (en endavant ADG). Cartoral de Carlemany, pp 112-114; Regesta a J. BOTET i SISO, *Cartoral de Carles Many. Index Cronològich del cartoral de la Curia eclesiàstica de Gerona anomenat de «Carlo Magno»*. Barcelona 1905, núm. 100.

(4) Testament del cabistol Ponç, de 14 de febrer de 1064; VILLANUEVA, *Viage Literario*, t. XII, pp 301-307; J. RIUS SERRA, *Cartes antigues de Sant Martí Sacosta*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia» 4 (1928) pp 359-362; «mansiones que sunt iuxta ecclesiam sancti Saturnini de Salzet simul cum ipso curtilio, in quibus solitus sum habitare».

Del procés d'ampliació del patrimoni de Ponç n'han quedat només dos testimonis, que reflexen una mínima part de la seva activitat de compravenda. Adquirí el 1044 una terra i vinya a Santa Àgata, que havia estat de Guifred Guinad i Hug Ermengol, per 5 mancusos⁽⁵⁾. La possessió afrontava a migdia, ponent i nord amb terres del comprador, que arrodonia així les seves possessions.

Quan, el 1061, la piadosa Tresgòncia feia donació a la canònica de Girona, per bé d'ànima, de terres situades a Sant Sadurní, Ponç s'hi trobava implicat⁽⁶⁾. Dels quatre camps cedits, un era a tocar una terra del cabiscol. Però hi ha més; segons el testament del mateix Ponç, Tresgòncia, vídua d'Udalguer de Monells, devia a aquell sis unces d'or. Per una altra font sabem que Tresgòncia era la mare d'Amat Vives, a qui el bisbe de Girona tenia encomanat el castell del poble⁽⁷⁾.

EL TESTAMENT DEL CABISCOL PONÇ

Destinatari privilegiats dels béns que el nostre alt clergue havia reunit en vida foren dues entitats eclesiàstiques; la canònica de la que era membre i l'església de Sant Martí Sacosta, de Girona, que havia edificat.

Limitant-nos als béns que tenia a Sant Sadurní, el cabiscol en disposà en sis llegats diversos, que serà bo d'esquematzar.

1.- Coromina de Tresgòncia, situada prop de l'església de Sant Sadurní i empenyorada per 6 unces d'or; a la canònica de la Seu.

2.- Masos de Cruïlles, Sant Cebrià dels Aïls, Santa Pellaia i altres; a Joan, *nutritus* del testador i clergue de Sant Martí Sacosta.

3.- Cases prop de l'església de Sant Sadurní, alou heretat del seu pare i la seva mare i compres fetes a Ató, a Ramon Duran, a Guifred, a Sendred de Ginesta, a Guinad de Banyeres i a Odeguer de Monells, un alou a Rissec i una terra comprada a Llobet Conill; al seu nebot Amat Vives i als fills d'aquest, Berenguer, Bernat i Arbert, a violari i amb obligació de prestar cens a la canònica.

4.- Mas de Guàrdia, habitat per Guitart Refred i alous de Torna Carres i Santa Àgata; al nebot del testador, Guillem Amat.

5.- Vinya i alou de Cortada; a Miró Sunyer, prevere, i al fill d'aquest, al servei de la parròquia de Sant Sadurní.

(5) Apèndix, document 2

(6) Apèndix, document 3

(7) Homenatge prestat al bisbe el 1052; Cartoral de Carlemany, pp 156-157; BOTET, 1. cit., núm. 111.

6.- «*Sacrarium ruscatum*» situat dins la «barrera» o mur del poble; al nebot, Guillem Amat.

Un testament tan conspicu havia de generar dificultats d'execució. Firmat el 14 de febrer de 1064, fou modificat per un codicil del 2 d'abril. El malalt es repensà. El tercer llegat, el més consistent, feia cap ara a la canònica de la Seu directament, i havia de quedar sota l'administració de Berenguer Amat, un dels fills d'Amat Vives, primer destinatari de la mateixa deixa⁽⁸⁾.

El 7 de maig següent, abans d'un mes de la mort de Ponç, esdevinguda el 12 d'abril, es féu a Girona, a l'altar de Sant Just, que hom localitza prop d'una porta de la ciutat, la publicació jurada del testament⁽⁹⁾. Els marmessors del cabiscol traspassat, presidits per la comtessa Almodis, que de Ponç havia rebut importants préstecs i ara pogué prendre'n un bon cavall, invitaren els testimonis del testament a advenir-lo davant de sacerdots i de nobles.

Contra el que es podia esperar, a l'acte es callà sobre el codicil del 2 d'abril, i sortí a la llum, en canvi, un altre codicil de data 9 del mateix mes, que confirmava el testament primitiu, encara que millorava el llegat destinat al clergue Berenguer Amat, tot afegint-li una vinya situada a Les Planes de Sant Sadurní. El nebots havien tingut temps de convèncer l'oncle.

EL PLET DELS AMAT

Els Amat no eren uns qualssevol a Sant Sadurní. Les seves possessions s'extenien a d'altres pobles⁽¹⁰⁾. Però a la Seu de Girona no eren temuts, i sembla que va prosperar la tesi de la validesa del codicil favorable a la canònica.

El cert és que un any després, els comtes Ramon Berenguer I i Almodis, presents a Girona el 8 de juliol de 1065, judicaren el plet entre la Seu i els Amat. La clerecia oferí testimonis a favor de l'escriptura que els era tan favorable. Els comtes declinaren d'oïr-los, i aconsellaren als Amat que s'evacuessin dels béns que pretenien. Així es féu⁽¹¹⁾.

Després d'una setmana de guar, la família reivindicadora obtingué en donació del bisbe i de la canònica, refrendada pels mateixos comtes,

(8) Apèndix, document 4

(9) Apèndix, document 5

(10) RIUS, *Cartes antigues*, cit., apènd. XIV, pp 367-368.

(11) Apèndix, document 6

els béns que desitjava. Les condicions eren les mateixes que prescrivia el testament del 14 de febrer; limitada a violari, i a condició de fer quatre porcs canònics, un sexter de blat i cinc sexters de vi de cens⁽¹²⁾. Podria haver succeït que els preveres de la Seu no volguessin canviar el règim de les possessions de Sant Sadurní, sinó només de deixar ben clar que la donació no provenia a la família des de l'oncle cabiscol; el dret dels Vives es basava en una cessió directa de la Seu. ¿O potser el bisbe i els canonges s'avingueren a reconèixer que, contra l'oposició d'una família turbulenta i poderosa, arrelada a Sant Sadurní, no era fàcil de treure profit d'unes propietats prou distants de Girona?

EL CLERGE BERENGUER AMAT

La família Amat havia d'extingir-se a principis del s. XII. Successivament anaren morint Amat Vives, Bernat i Arbert. Tots els béns del patrimoni, com estava prescrit, acabaren a mans del germà clergue, Berenguer. Ja el 1075 aquest beneficiari privilegiat de les deixes del cabiscol Ponç ampliava les seves finques rústiques amb una terra que aquest havia llegat a Guillem Amat; el camp de *ça Guàrdia*. Guillem li'n féu donació pura i simple⁽¹³⁾. El nom de la finca, i una afrontació que la situa prop de la *forteda* de Sant Sadurní, ens indica l'existència d'un nucli de castell que ja coneixíem per altre camí⁽¹⁴⁾. També el 1078 confluïa cap a Berenguer Amat un altre llegat de Ponç, fet al cabiscol Joan, successor del ric cap d'estudis en el seu càrrec catedralici⁽¹⁵⁾. És a dir, que el patrimoni tornava a reagrupar-se.

Quan, el 1100, la primera croada deixà obert el camí de Jerusalem, Berenguer Amat ja havia recollit en la seva persona els béns de tots els seus germans difunts. El nostre clergue degué ser un dels primers gironins que visità la ciutat santa, llavors tot just acabada de reconquerir pels cristians. Amb aquesta avinentesa ratificà el destí que havien de tenir les seves possessions, però ho féu a títol oneros⁽¹⁶⁾. Vint-i-cinc lliures de plata puríssima rebé dels canonges de la Seu per al seu viatge. La

(12) Apèndix, document 7

(13) Apèndix, document 8. Sobre Berenguer Amat vegeu F. X. ALTES i AGUILO, *El testament de Pere Bernat de Salt (1118)*, prelat de Sant Martí Sacosta, dins AIEG XXV/1 (1979-1980), p. 146, nota 55.

(14) Vegeu nota 7.

(15) RIUS, *Cartes antigues*, cit., apèndix XV, pp 368-371.

(16) Apèndix, document 9.

importància de la quantitat pot mesurar-se comparant-la amb les quatre lliures en què podia penyorar-se una coromina. ¿És que els canonges volien subsanar amb el donatiu la irregularitat de principi dels seus drets? ¿O bé la propietat havia millorat molt? Tanmateix ara queda constància d'un castell, torre i mur a l'entorn de Sant Sadurní. Per altra banda, en indicar les afrontacions dels drets que es cedien a la canònica, es féu de manera genèrica, enumerant les parròquies i castells que es troben a l'entorn. Això fa pensar que el castell havia adquirit uns drets que s'extenien per tot el terme de la parròquia del seu nom. A la construcció de la fortalesa hauria seguit l'organització del seu àmbit d'influència.

Igual com havia fet amb Amat Vives el bisbe Berenguer Guifred, ara el prelat Bernat Humbert concedí al mateix Berenguer Amat de posseir durant la seva vida els béns que havia cedit⁽¹⁷⁾. El pelegrí a Jerusalem, per tant, s'emportà una bona picossada, comptant i sonant, sense donar res a canvi. Retornat a Girona feliçment, quinze anys després preparava la seva successió nomenant el bisbe administrador dels béns que havia rebut dels cabiscols Ponç i Joan, a fi que quedessin vinculats a Sant Martí Sacosta⁽¹⁸⁾. Però el seu testament pròpiament dit no el firmà sinó fins a 1121⁽¹⁹⁾.

A l'hora de la mort, doncs, el senyor de Sant Sadurní escollí com a marmessors Berenguer, prior de Sant Miquel de Cruïlles, el cabiscol de la Seu, de nom també Berenguer, i Gauzbert Guillem de Vulpellac. Els dos primers noms tenen una explicació; els llegats principals havien d'anar a les institucions representades pel monjo i pel canonge, respectivament. Amb una diferència; la seu de Girona era hereva forçosa; el testador no afegí als béns que reiteradament havia promès d'entregar-li res més que una vinya recentment plantada. En canvi, Sant Miquel era el preferit per la devoció del darrer dels Amat. Allí reposaria el seu cos; allí es celebrarien abundants misses per a la seva ànima; dels monjos serien tots els masos i alous de què Berenguer podia disposar, i que es trobaven a Sant Sadurní i a Llofriu, amb l'excepció d'una petita deixa feta a Sant Daniel de Girona.

Els marmessors podien trobar-se amb dificultats en executar el testament. Berenguer Amat els cercà el patrocini de dos alts senyors; el bisbe de Girona i el comte Ramon Berenguer III de Barcelona. Val a dir

(17) Apèndix, document 10

(18) RIUS, *Cartes antigues*, cit., apèndix XXI, pp 374-375.

(19) Apèndix, document 12

que un i altre havien rebut importants préstecs del testador, el qual possiblement havia aconseguit una part substancial de la seva fortuna deixant diners a interès. No obstant, la invocació del comte i del bisbe tenia ací motivacions més arran de terra.

Tanmateix, el mateix dia que Berenguer Amat signava el seu testament, escrit per un monjo de Cruïlles i, per tant, segurament firmat a l'Empordà, a Girona tenia lloc una reunió important. El bisbe, el comte de Barcelona i els canonges revisaven tots els títols de propietat de la Seu de Girona sobre Sant Sadurní que hem anat presentant successivament; el codicil del cabiscol Ponç, el sacramental del seu testament, la renúncia d'Amat Vives i la cessió del castell feta per Berenguer Amat⁽²⁰⁾.

El comte Ramon Berenguer III sembla haver-se presentat a Girona amb el propòsit d'incantar-se dels béns del darrer dels Amat. Ja l'any anterior havia evacuat els que aquest havia destinat a Sant Martí Sacosta⁽²¹⁾. Ara invocà unes obscures culpes del testador, sense precisar-les més. En el procés, que torna a plantejar la legitimitat d'un escriptures reiteradament discutides, hi intervingué mestre Renall, conegut escriptor barceloní de l'època, que potser amb aquest motiu posà arrels a Girona⁽²²⁾.

Si l'església de Girona pogué quedar-se les propietats de Sant Sadurní, fou ara a canvi de pagar dos-cents morabatins, la meitat en or i l'altra meitat en mules. Era la condició perquè el comte, que ja al testament de Berenguer Amat hi tenia assignat un llegat de 350 sous, en forma de condonació d'un préstec, assumís la tasca d'advocat i defensor de la propietat eclesiàstica a Sant Sadurní. Feina ben pagada i segurament poc pesada.

ELS CASTELLANS DE SANT SADURNÍ

Els primers castellans de Sant Sadurní foren, com sabem, els Amat. Quan el darrer d'ells marxà en peregrinació a Jerusalem el 1102, calgué que l'església de Girona cerqués una família a qui encomanar la fortificació. Així foren escollits els germans Berenguer i Ramon Arnau,

(20) ADG, c. 17, n. 60, transcrit al cartoral «de Rubricis Coloratis» (RC), ff 128r-129r.

(21) RIUS, *Cartes antigues*, cit., apèndix XXII, p. 375

(22) Vegeu J. M. MARQUES - J. RIERA, *El mestre Renall a Girona*, dins «Revista de Girona» XXIV núm 85 (1978) pp 339-343.

espòs d'Adelaida⁽²³⁾. Sembla que eren de Sant Sadurní mateix; almenys hi tenien possessions d'alguna entitat, que serien causa de raons en el futur. El bisbe i els canonges, en lliurar-los el castell, els feren renunciar a aquestes possessions, que passarien a ser-ho de la canònica.

Troblem un nou encomanament, datat el 1123, i fet a Ramon Arnau d'Anglès⁽²⁴⁾. La recensió que amb aquest motiu es féu de tota la documentació antiga ens porta a creure que es tracta del mateix feudatari del 1102, i que el contracte es renovava arrel del testament de Berenguer Amat i de la profitosa visita del comte Ramon Berenguer III a Girona. Devien haver mort l'esposa i el germà del castellà, que ara té quatre fills; Ramon i Pere, Estefania i Flandina. El contracte es redactà posant per separat la renúncia de Ramon Arnau als seus alous de Sant Sadurní⁽²⁵⁾ i el jurament de fidelitat⁽²⁶⁾. La renúncia la signà tota la família, com a titular dels béns; les altres dues, en canvi, tenen com a actors només el pare i el fill gran, dipositaris en endavant dels drets del castell.

El rerafons d'aquestes escriptures deixa entreveure que les tensions que oposaren el castellà a la Seu degueren arribar fins a l'excomunió. Aquell considerava com a no esdevinguda la renúncia que havia presentat dels seus propis béns, i s'havia apropiat de la meitat dels béns propis de l'església parroquial.

Una vegada Ramon Arnau s'hagué després de tots els drets que tenia a Sant Sadurní, propis o pretinguts, el bisbe i els canonges l'investiren del feu del castell. A aquest anava annexe un quart de l'alou que havia estat del cabiscol Ponç, la meitat de les propietats de l'església parroquial i el camp de *ça Guàrdia*. S'exceptuaven els homes propis de la Seu, que continuarien depenent immediatament d'aquesta.

Els pactes devien resultar satisfactoris per una i altra banda. Això es pot deduir del silenci de la documentació, que dura aproximadament un segle. També és lícit interpretar en aquest sentit el fet que, quan el 1214 el bisbe Arnau de Creixell encomanà el castell a Ramon d'Anglès, segurament descendent del Ramon Arnau, les escriptures es redactessin seguint el peu de la lletra els formularis usats un segle abans⁽²⁷⁾.

Al s. XIII la responsabilitat de la canònica sobre el castell pertocava al sagristà catedralici. Cinc anys després de la concessió, el 1218, la pau

(23) Apèndix, document 11.

(24) Apèndix, document 14.

(25) Apèndix, document 13.

(26) Apèndix, document 15.

(27) ADG, c. 17, n. 93ab. Còpia, RC, ff 126v-127r.

que suposem hauria existit entre l'església i el seu feudatari de Sant Sadurní trontollava. Ramon d'Anglès pretenia rebre els típics drets senyorials de formatges, palla i civada dels masos del poble. S'atribuïa els delmes i els drets de firma sobre terrenys darrerament posats en conreu, i s'havia apropiat de camps del comú per fer-hi devesa. Recolzà les seves pretensions en testimoniatges de valor dubtós, com el dels pagesos posats al turment «per suspensionem». El tribunal eclesiàstic no acceptà unes proves tan sospitoses i el seu jutge, el canonge Marquès, sentencià contra el castellà⁽²⁸⁾.

Això succeïa el 1218. Ramon, però, no es comprometé a observar el manament del tribunal fins el 1223⁽²⁹⁾. Repetí el compromís el 1228, segurament perquè l'any anterior Alemany d'Aiguaviva, que, com a sagristà li havia posat causa, havia accedit a l'episcopat⁽³⁰⁾. El nou sagristà, Guillem de Montgrí, tot rebent la promesa de fidelitat de Ramon d'Anglès, li donà tasca i delme d'una vinya, li atorgà definició de totes les queixes pendents i li retornà una escriptura per la que el feudatari s'obligava a pagar cinquanta morabatins al seu senyor si no estava al judici pronunciat.

SENYORS DE SANT SADURNÍ DURANT EL S. XIII

A posta donem als feudataris del capítol catedralici a Sant Sadurní el títol de senyors, perquè ells se'l prengueren. I com a tals actuaren; tingueren homes propis i establiren terres a cens.

Ramon d'Anglès, marit d'Estefania i pare d'Arnau i Bernat, és documentat entre 1196 i 1232⁽³¹⁾.

De 1255 a 1268 actuen junts Ermessenda d'Anglès i el seu fill Ramon⁽³²⁾. Aquest atorga documents tot sol el 1270 i 1271⁽³³⁾.

Més tard sembla haver entrat al castell una altra família; Guillem de Palol i Ermessenda, dels que queda constància entre 1282 i 1285⁽³⁴⁾. Poc després, no obstant, el govern del poble és a mans de Guillema de Sant Sadurní, vídua de Guillem de Palol, que el regeix en nom seu fill,

(28) ADG, c 17, n. 21. Còpia, RC, ff 123r-124v.

(29) ADG, c 7, n. 14. Còpia, RC f 125v.

(30) RC, ff 125v-126r.

(31) ADG, c 17, núms., 87, 93, 119, 128 i 130.

(32) ADG, c. 17, núms. 63, 121 i 129.

(33) ADG, c. 17, núms. 103 i 115.

(34) ADG, c. 17, núms. 92, 108 i 135.

Ramon Arnau; consta que ella havia enviudat abans de 1295, i firma escriptures amb el fill fins a 1306⁽³⁵⁾.

El darrer dels documents que publiquem⁽³⁶⁾ i que conté diverses penes per delictes que poguessin cometre's al terme del castell de Sant Sadurní, és interessant des del punt de vista social per determinar les possibles causes de conflictes entre veïns del poble; robatoris i malifetes del bestiar principalment. Però es notarà que les normes són establertes per l'ardiaca de la Selva de la catedral i pels «senyors del castell», és a dir, Guillem i Ramon Arnau, sense que la redacció de l'escriptura destaquï la subordinació entre ells. Un i altre tenen els seus batlles al poble, i mantenen un saig o botxí en comú.

LA PERMUTA ENTRE LA SEU I EL BISBE

Progressivament s'havia esmussat l'autoritat de la Seu sobre el castellà de Sant Sadurní. El 1319, Ramon Arnau, fill de Guillem de Palol, es declarà en rebel·lió oberta contra la prepositura de la Seu de la que l'any anterior havia rebut en feu el castell⁽³⁷⁾. Maldava per esdevenir senyor independent; prenia la iniciativa de fer la guerra, obligava els seus soldats a portar a l'escut les armes de la seva família i impedia als canonges l'exercici de l'administració de justícia a Sant Sadurní a través del batlle⁽³⁸⁾, «et quod horrendum est dicere, etiam multa mala et homicidia pro astuta versutia procuraverat».

La prepositura no disposava de mitjans coactius, i les pretensions del castellà no trobaven obstacles. El bisbe Pere de Rocabertí proposà als seus canonges una solució. Si es cedia Sant Sadurní a la Mitra, aquesta, des de la Bisbal i amb les seves mainades, podria fer-se obeir. A canvi, s'oferien a la Seu uns beneficis simples a Montfullà, Bescanó, Dosquers, Crespià, Ultramort i Bàscara, i dos feus: el de Llebrers, a Navata, i el de Corts, a Cornellà.

El remei fou tan eficaç que començà a produir efectes abans de dur-se a la pràctica. Convingut entre el prelat i el capítol per Pasqua de 1319, Ramon Arnau s'espantà i oferí tot seguit fer homenatge al que havia de ser el seu nou senyor. Obtinguda la llicència del metropolità, es procedí a les permutes entre la Mitra i la Seu. El bisbe oferí

(35) ADG, c. 17, núms. 1, 88 i 118.

(36) Apèndix, document 17.

(37) ADG, c. 17, núm. 100.

(38) ADG, c. 17, núm. 21. Còpia, RC, ff 123r-124v.

lliberalment al capítol el dret de presentació de les capellanies cedides.

En cinc escriptures, datades totes elles el 18 d'agost de 1319, es definiren les relacions del castellà de Sant Sadurní amb la Mitra.

Primerament el capítol de la Seu, reunit com era habitual, a la «volta de Sant Joan», absolgué Ramon Arnau de la fidelitat i homenatge que aquest li devia pel castell⁽³⁹⁾. Seguidament es pujà al palau episcopal; el bisbe comprà tots els alous que el castellà tenia dintre el terme de Sant Sadurní, i que li servien de base jurídica per a prendre's llibertats; els 2.500 sous que se li pagaren eren el preu de l'adquisició per part del bisbe de l'exclusiva de senyoria al poble⁽⁴⁰⁾. A continuació Ramon Arnau reconegué tenir el castell en feu i no posseir res en forma d'alou; amb l'homenatge de boca i mans es féu vasall del bisbe⁽⁴¹⁾. Aquest li firmà i lloà la possessió i li recomanà el castell⁽⁴²⁾. Com a cloenda es firmà encara una escriptura⁽⁴³⁾ per la qual es declaraven finides totes les qüestions pendents entre la Mitra i el castellà i es renunciava de banda i banda a pledejar sobre elles en l'esdevenidor. El noble Guerau de Rocabertí i una colla de cavallers del Baix Empordà foren testimonis i potser mediadors d'una transacció que afegí un castell més als béns del bisbe.

Així acaba el període de la història de Sant Sadurní que ens havíem proposat de descriure. La documentació que acompanyem és rica en al·lusions a fets econòmics i socials que no volem aprofundir ací. Queda a disposició dels estudiosos; la seva publicació facilitarà, com ens ho augurem, que pugui ser utilitzada en altres investigacions.

A la plana 84, ratlla 5, entre les paraules *scriptur* i *venerimus* cal afegir-hi *venditionis*, i a la ratlla 6 de l'apèndix III, entre *de* i *alodio*, cal afegir *ipso*.

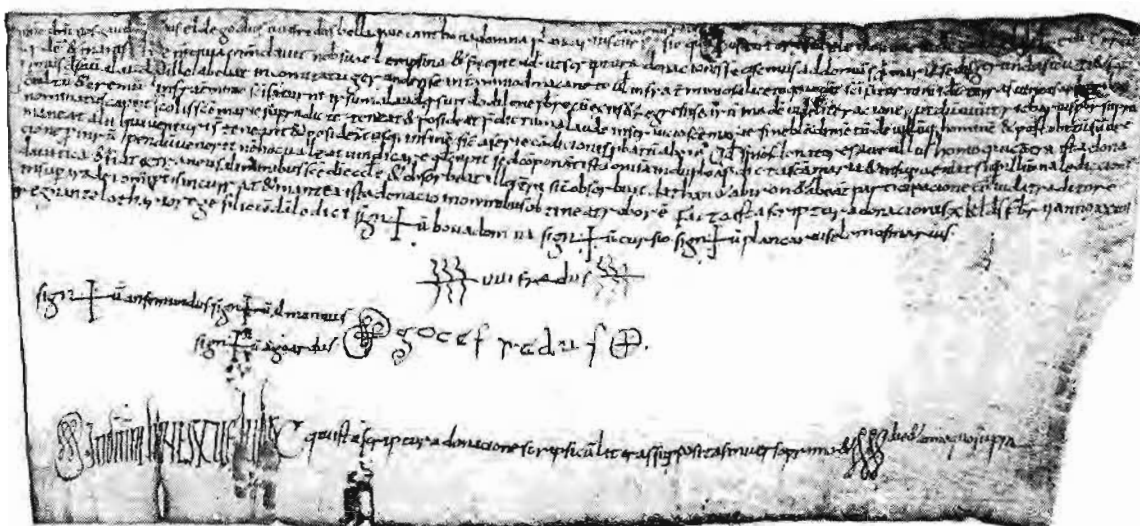
(39) ADG, c. 17, núms. 20 i 85. Còpia, RC f 120rv.

(40) ADG, c. 17, núm. 103b. Còpia, RC, ff 119r-120r.

(41) ADG, c. 17, núm. 102. Còpia, RC, f 121rv.

(42) ADG, c. 17, núms. 38 i 91. Còpia, RC, f 122v.

(43) ADG, c. 17, núm. 24. Còpia, RC, ff 121v-122r.

978, gener 23. El document original més antic que fa referència a Sant Sadurn; transcripció a l'apèndix I.

APÈNDIX

I

23 gener 978

GAUFRED, ELDEGODUS, WIFRED BONADONA I PLANCA-
RIUS, MARMESSORS D'ELDEFRET, DONEN A L'ESGLÉSIA DE
SANTA MARIA DE GIRONA UN ALOU SITUAT A MAÇANET O
SANT SADURNÍ DE SALZET

O. Original (15'5 x 34 cm.) Girona, ADG, c. 17, núm. 99.

In nomine Domini. Nos Gaucefredus, Eldegodus, Wifredus Bella quem vocant Bona Domna, Plancarius, Ricarius presbiter⁽¹⁾, Cursio, qui sumus tutores vel elemosinarii de condam Eldefredi. Certum quod idem et manifestum enim quia comendavit nobis sua elemosina, et precepit nobis ut scriptura donacionis fecisemus ad domos sancte Marie sedis Gerunda sicuti et facimus de suum alaude quod ille abebat in comitatu Gerundense in terminio de Macaneto vel infra terminio Saliceto quod vocatur sancti Saturnini, idest terras, vineas, arboribus, cultum et eremum infra terminio sancti Saturnini. Ipsum alaudem quod fuit de

(1) Ricarius presbiter, interlineat

(r) paraula de lectura dubtosa.

" Signatures autògrafes.

Odilone presbitero, cum exiis et regressiis earum inadem videlicet ratione ut dum vivit Richarius presbiter supranominatus caput scolis sancte Marie supradicte teneat et possideat per dictum alaudem in servicio sancte Marie sine blandimentum de ullumque hominem et post obitum suum remaneat alii qui venturis teneant et possideant usque in finem sicut a serie condicionis probatum abemus. Quod si nos donatores, aut ullus homo qui contra ista donacione per inrumpendum venerit, non hoc valeat vindicare quod cupit, sed componat ista omnia in duplo apud dicta sancta Maria et insuper veniat super illum malediccionem davitica et fiat extraneus a liminibus sancte Dei Ecclesie et obsorbeat illos terra sicut obsorbivit Dathan et Abiron et abeat participacione cum Iuda traditore, insuper ira Dei omnipotentis incurrat et in antea ista donacione in omnibus obtineat roborem. Facta ista scriptura donacionis X kalendas februarii anno XXIII regnante Lothario rege condam Lodici.

Sig~~num~~ Bonadomina. Sig~~num~~ Cursio. Signum Plancarius elemosinarius. sss Uuifredus sss". s Gocefredus". Sig~~num~~ Ansemundus. Sig~~num~~ Almannus. Sig~~num~~ Agoardus.

In Dei nomine Honestus subdiaconus⁽²⁾ qui ista scriptura donaciones scripsi cum literas suprapositas in verso primo et ss die et anno quo supra.

II

9 desembre 1044

GUIFRED GUINAD I HUG ERMENGOL VENEN A PONÇ, CABISCOL DE LA SEU DE GIRONA, UNA TERRA I VINYA SITUADA A LA PARRÒQUIA DE SANT SADURNÍ, A L'INDRET DE SANTA ÀGATA, PER CINC MANCUSOS.

O. Original, 8 x 30 cm.: ADG c. 17, n. 123

In nomine Domini. Ego Guifredi Guinadi et Ugo Ermengaudi venditores sumus tibi Poncii levita capiti scole emptore. Per hanc scripturam venditionis nostre vendimus tibi alodium idest terra aput ipsas vineas que ibidem sunt. Qui est iamdicta omnia in comitatu Gerundense, in terminio de parrochia sci. Saturnini Saliceto, in loco quod dicunt sca. Agatha. Et afrontat iamdicta omnia de oriente in vinea sci. Petri Gallicanta que dicunt Modiatas, de meridie in alodio de te hemptore. De occiduo similiter. De circio in terra iam dicti sci. Petri et sca. Agatha et de te hemptore. Quantum iste tote afrontations includunt simul cum omnia genera arborum sic vendimus tibi iamdicta omnia tota ab integro cum exitibus et regressibus et cum suis afrontationibus propter

precium mancosos. V. et nihil ex ipso precio aput te hemptore remansit ad solvendum et est manifestum. Que vero prephata omnia de nostro iure in tuo tradimus dominio et potestate ad faciendum quod cumque volueris in Dei nomine firmam habeas potestatem. Quod si nos venditores aut ullus homo vel femina que contra ista scriptur venerimus vel venerit ad inrumpendum, non hoc valeamus vel valeat vindicare quod requisierimus vel requisierit. Set componamus aut componat tibi iamdicta omnia in duplo cum sua inmelioratione et postmodum presens scriptura venditionis in omnibus optineat suum roborem.

Facta ista scriptura venditionis idus decembris anno .XIII. regni Henrici regis.

Sig~~num~~ Guifredi. Sig~~num~~ Ugo. Nos qui ista scriptura venditionis fieri iussimus, fecimus, firmavimus et testibus firmari rogavimus. Sig~~num~~ Primi. Sig~~num~~ Guilielmi Cedeni. Sig~~num~~ Isarni.

Adrovarius presbiter qui istam scripturam venditionis scripsit die et anno quo supra.

III

10 octubre 1061

TRESGÒNCIA DONA QUATRE PECES DE TERRA, SITUADES AL TERME DE SANT SADURNÍ DE SALZET, A LA SEU I CANÒNICA DE GIRONA.

O. Original (9x45 cm): Girona, ADG, c. 17, núm. 105.

In nomine Domini. Ego Tresgontia donatrix sum Deo et sanctae Marie sedis Gerunde et eiusdem cannonice. Per hanc scripturam donationis: manifestum est enim quod placuit animis meis et placet, nulli cogentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea hoc elegit michi bona voluntas ut scriptura donationis fecissem ego, iam dicta Tresgontia prescripte cannonice, sicuti et facio de alodio quod in comitatu Gerundensi est, in parrochia sancti Saturnini que vocant Saliceto. Et est pecia una de terra supter ecclesiam sancti Saturnini que affrontat de oriente in ipso prato et in medietatem aqueducti. De meridie in ipso alodio de Vuitardo et uxoris sue Adalens. De occiduo in ipsa strata. De circi (*sic*) in strata que pergit ad Agnels et in terra sancti Saturnini. Et alia pecia que est in terminibus de Nigres affrontat de oriente in terra de Gauberti Pare. De meridie similiter in ipso torrente. De occiduo in terra de Pontio capiti scole, et de Amato nepoti suo, et de Raimundo Vuisadi. De circio in terra de Belecia et de Raimundo Visadi. Et alia pecia de terra affrontat de oriente in media strata. De meridie affrontat in terra de Vuilelmo Sendiofredi. De occiduo in ipso semitario de ipso vineal de me donatrice. De circio in terra Gauzberti. Et in alio loco Tresserra ipsa vinea Gauzfreda cum ipsa terra erema, affrontat de oriente in vinea de Amato. De meridie in ipsa strata. De

occiduo in medio alveo Adaroni. De circio in maliol de Amato quem Vuilelmus presbiter tenet. Quantum iste affrontationes includunt vel includunt, sic dono ego prescripta Trasgontia hoc alodium suprascriptum cannonice sancte Marię supra dicte propter Deum et remedium anime mee totum ab integro cum exitibus et regressibus earum et cum omnibus pertinentiis suis, et est manifestum. Que omnia suprascripta de meo iure trado in dominio et potestate cannonice sancte Marie et ius clericorum eiusdem loci. Quod si ego donatrix, aut ullus homo uterque sexus presumpserit repetere prescripta omnia non hoc valeam aut valeat vindicare quod requisiero vel requisierit, sed componam aut componat hec omnia sepius dicta in duplo cum sua immelioratione et postea hec scriptura donationis firma et stabilis permaneat omni tempore.

Facta ista scriptura donationis VI idus octobris anno secundo Philippi regis.

Si/num Tresgontia femina qui hanc scripturam donationis fieri iussit. Sig/num Bernardi Adroerii. Sig/num Arnalli Vuillelmi. Guilielmus presbiter ss". Adalbertus presbiter". Ioannes [lletres illegibles] scripsi hanc scripturam donationis et sus sss cripsi die et anno quo supra.

IV

2 abril 1064

CODICIL DEL CABISCOL PONÇ, DE LA SEU DE GIRONA, EN QUÈ CEDEIX A LA CANÒNICA DE DITA SEU LES CASES QUE TE PROP DE L'ESGLÉSIA DE SANT SADURNÍ DE SALZET.

O. Original (25 x 25'5 cm.): Girona, ADG, c 17, n. 75.

III nonas aprilis anno. III. Philippi regis. Dum recubaret Poncius scolarum caput aput Gerundam in domo sua detentus aegritudine, iacens in lectulo suo, adhuc in sua loquela et memoria integra, dedit et tradidit canonicę sancte Marię sedis Gerunde cum capello Arnalli Dalmacii omnes mansiones quas habebat iusta aecclesiam sancti Saturnini vel in circuitu eiusdem aeclesię et omnes comparationes quam habebat in parrochia iamdicti sancti Saturnini, excepto hoc quod concessit sancto Martino et Iohanni clerico et extra illud quod reliquid Guilielmo Amati et Mironi Suniario presbitero et filio eius. Tali scilicet modo atribuit et tradidit iam dictus Poncius caput scolę omnes mansiones et omnes comparationes quas habebat ullo modo in prefata parrochia sancti Saturnini, excepto hoc quod concessit sancto Martino et Iohanni clerico et Guilielmo Amati et Mironi Suniario presbitero et filio eius, ut Berengarius Amati clericus nepos eius teneret et haberet in servitio Dei et sanctę Marię sedis Gerunde et eius canonicę omnibus diebus vite suę prefatas domos et comparationes, ut predictum est, et ipse Berengarius prefatus donet pro uno-quodque (*sic*) anno in festivitate sanctę Marię de agosto .IIIlor. porcos et sextarium frumenti et .V. sextarios vini optimi ad mensuram Gerunde pro recognitione prefate

dimissionis iamdictę canonice attribute. Post mortem autem dicti Berengarii clerici, et domos iamdictas et comparationes prefatas revertantur solide et libere in dominium iamdictę canonice perpetim habenda. Idem quoque Poncius hanc ultimam suam voluntatem prefatarum rerum sponte, ut predictum est, ordinavit, eamque legaliter alligari instituit atque de hoc solum quod superius scriptum est suam voluntatem in extremis positus immutavit atque hanc ordinationem sive alligationem a suis elemosinariis roborare decrevit.

Actum est hoc videntibus Arnallo Dalmacii et Iohanne clerico et Mirone Guasceti et Berengario Brocardi et Iohanne Recosindi et Berengario Amati et Gaucebeto Petri et Petro Mironis et Guilielmo Gifredi, huius operis scriptore, die et anno predicto.

✠ Guilielmus levita qui ad vicem Poncii predicti huius rei testatoris eius iussu hanc ordinationem subscripsi, ipso Poncio infirmitate gravato non valente hoc propria manu solito roborare.

✠ Berengarius Dei gratia Gerundensis episcopus ✠”

V

7 maig 1064

PUBLICACIÓ JURADA DEL TESTAMENT DEL CABISCOL PONÇ DE GIRONA

O. Original (81 x 50 cm.): Girona, ADG, c 17, n. 47

Quoniam legibus decretum est ut descripta defuncti voluntas infra sex menses coram quolibet sacerdote vel testibus publicetur. Idcirco, in Dei nomine. Heę conditiones sacramentorum factę coram sacerdotibus Adalberto Guisadi et Deusdedit Piper et Gualtero et Dagoberto et Gondeballo et Guilelmo Amelii et Petro Blidgarii scriptori, ordinante Petro Guilielmi clerico vel iudice, sub presencia Olibe Mironis presbiteri ”et Amelii et Remundi Iohannis et Petri Seguini et Gaufredi Seler et Lobeti et Arnalli Bernardi et Eldemari Esparveri et Trasuarii et Bernardi Mironis et Guilelmi Suniarii”⁽¹⁾. Testificati sunt testes quos profert domna Almodis comitissa et Umberto Otonis et Iohannes clericus et Amatus Vivas et Miro Suniarii presbiter, elemosinarii condam Poncii capiti scolę sedis Gerundensis ad publicandam et testificandam ordinationem et voluntatem ipsius Poncii testamento descriptam. Nomina testium qui hoc testificant et iurant hec sunt ”Iohannes clericus qui et elemosinarius et Iohannes Recosindi clericus et Gaucbertus Petri et Petrus Mironis clericus”⁽²⁾. Nos supra nominati testes unum dantes testimonium iuramus et testificamur in Deum et super altare sancti Iusti

quod situm est ante portas civitatis Gerunde quod nos vidimus et audivimus et presentes ibi aderamus quando Poncius levita et caput scole predictus, dum esset in sua domo intus civitate Gerunda ordinavit suum testamentum, per quod constituit ut essent sui elemosinarii vel manumissores, videlicet domna Almodis, comitissa, et Umbertus Otonis et Iohannes clericus et Amatus Vivas et Miro Suniarii presbiter, et haberent potestatem distribuere omnia que habebat mobilia vel etiam immobilia in sanctis Dei ecclesiis, in clericis et pauperibus, sicut per suum testamentum ordinavit. Cuius testamenti ordinatio ita fideliter consistit. Imprimis concessit canonicè. (*segueix el text editat a les publicacions que citem a la nota 4*). Factum fuit ipsum testamentum vel ordinatum a suprascripto Poncio testatore XVI kal. marcii anno .III. regni Filipi regis. Firmavit prelibatus Poncius testador ipsum testamentum sua manu propria describens ibi suum nomen. Fuerunt suscriptores vel signatores ipsius testamenti Oliba Mironis presbiter, Iohannes Recosindi levita, Gaucbertus subdiachonus, Petrus Mironis subdiachonus, Segarius Seler, Bonifilius quoquus, Gaucefredus sellarius, Petrus presbiter ipsius testamenti et istarum conditionum fuit scriptor. Ordinavit autem supradictus Poncius testator supra nominata omnia in sua loquela et in sua plena memoria per suum testamentum a se firmatum et sua propria manu suscriptum die et anno supra memorato. Et postquam supra notatum testamentum ordinaverat, feria .VI. .V. idus aprilis die Parasceven anno .IIII. regni Philipi regis, dum iaceret in sua domo intus in civitate Gerunda quarta die ante quam obisset, videntibus et audientibus nobis supradictis testibus, scilicet Iohannes clericus et elemosinarius, et Iohannes clericus Recosindi et Gaucbertus Petri clericus et Petrus Mironis clericus⁽³⁾ laudavit et ordinavit ex omnibus suis propriis alodiis vel possessionibus adhuc consistens in sua plena memoria per suam ultimam et extremam ordinationem vel voluntatem, ut ordinatio suprascripti testamenti firma et stabilis maneret omni tempore. Unam solummodo vineam quam habebat in parrochia sancti Saturnini ad ipsas Planas postmodum videntibus et audientibus Gaucbertus Petri clericus et Petrus Mironis clericus dedit Bernardo Amati nepoti suo. Nos supranominati testes testificamus et iuramus in Deum et in supradicto iuramento quod sicut hic scriptum est, ita verum est. Et quod hec est supra nominati Poncii testatoris ultima et extrema ordinatio vel voluntas, ulla fraus neque ullum malum ingenium hic immisum aut factum non est, sed secundum voluntatem vel ordinationem supranominati testatoris habetur conscriptum vel hereditum.

Late condictiones nonis magi anno .III. Philipi regis anno ab incarnatione xpi. .MLXIII. die .XXVI. ab obitu supra nominati testatoris.

S. Gulielmi Ameli". Ioannes levita et elemosinarius". Ioannes levita". Gaucebertus subdiaconus". Petrus Mironis subdiaconus qui supradictum testimonium dedimus". Sig^{num} Umberti Otonis qui et elemosinarius. †Dagobertus presbiter". Gualterius presbiter". Almodis comitissa". Sig^{num} Amelii. Sig^{num} Petri Seguini. Sig^{num} Gaucefredi [*una paraula ilegible*]. Sig^{num} Eldemari. Sig^{num} Trasuarii. Sig^{num} Remundi Iohannis. †Gualbertus presbiter". Deusdedit presbiter et Piper". †Petrus clerici vel iudicis sss". Bernardus levita". Berengarius levita". Guilielmus levita".

Petrus Blidgarii qui has condictiones scripsi [cum litteris rasis in versu] .V. et in .VI. et additis ubi scriptum est adquirere potuero et sss die et anno quo supra.

- (1) Els noms entre "" són d'altra mà.
- (2) "-" d'altra mà; els dos darrers noms, sobre rasura.
- (3) Espai blanc 4 cm.

VI

8 juliol 1065

EN EXECUCIÓ DE SENTÈNCIA DELS COMTES RAMON BERENGUER I ALMODIS, AMAT VIVES I ELS SEUS FILLS BERNAT, BERENGUER I ARBERT, CEDEIXEN A LA CANÒNICA DE SANTA MARIA DE GIRONA L'ALOU I CASES DE SANT SADURNÍ QUE POSEÏEN PER DEIXA TESTAMENTÀRIA DEL CABISCOL PONÇ

O. Original (13 x 68 cm): Girona, ADG. c. 17, n. 83.

In nomine Domini. Nos Amatus Vivas et filii eiusdem, Bernardus videlicet et Berengarius clericus et Arbertus, facimus Deo et ecclesie atque canonicę sancte Marię sedis Gerundę hanc scripturam diffinitionis et donationis, cessionis et evacuacionis. Manifestum est enim quod in placito domni Remundi, nutu Dei comitis atque marchionis et domne Adalmodi, eius coniugis gratia Dei comitisse, et in presencia plurimorum nobilium, scilicet, Berengarii episcopi Barchinonensis et Poncii Geralli vice comitis et Dalmacii vice comitis Berchitanensis, et

Umberti Otonis et Remundi Guilelmi de Monte Catano et Arnalli Iohannis et Remundi Ademari, pulsaverunt nos et petiverunt nos domnus Berengarius prenominatę sedis episcopus simul et eiusdem ecclesie clerici de omni alode quod habuit Poncius caput scole in parrochia sancti Saturnini de Salzeto per vocem comparationis atque de totis mansionibus et domibus quas habet at circa predictam ecclesiam sancti Saturnini que prelibatus Poncius nobis concesserat per suum testamentum. Ipsi vero clerici predictę sedis, secundum quod illis adiudicatum fuerat, voluerunt et parati fuerunt comprobare per legitimos testes quod Poncius caput scole predictus supra nominatum alodium dedisset et tradidisset per proprium alodium canonicę sanctę Marię sedis prelibate, excepto hoc quod concesserat per suum testamentum sancto Martino de Costa, et Iohanni clerico et Guilelmo Amati nepoti suo, et Miro Suniarii presbitero et Petro eius filio clerico. Nos vero supranominati, consilio comitis predicti et comitissę ac plurimorum nobilium nolimus recipere supradicta testimonia. Idcirco in Dei nomine, nos supradicti Amatus Vivas et Bernardus et Berengarius atque Arbertus, facimus Deo et canonicę sanctę Marię supra nominate sedis et ipsius ecclesię, iam dicto episcopo et clericis eius hanc diffinicionem et donacionem, cessionem et evacuacionem de omnibus mansionibus quas habuit prefatus Poncius circa ecclesiam predicti sancti Saturnini et de cunctis aliis domibus quas habuit circa ipsam ecclesiam et de totis alodiis que habuit in iam dicta parrochia sancti Saturnini per vocem comparationis excepto, ut superius dictum est, quod concesserat sancto Martino et Iohanni clerico et Guilelmo Amati et Mironi Suniarii et Petro filio eius, ut nec nos nec alius aliquis utriusque sexus homo per nostram vocem supranominata alodia vel ullam rem de ipsis alodiis a iure et potestate et dominio suprascripte canonicę querelare aut tollere presumamus aut presumat. Insuper profitemur et recognoscimus quod in ipsis prenominatis alodiis ullam vocem atque ullum directum non habemus. Et si ullum directum aut aliquam vocem in iam dictis alodiis habemus, de ipsa voce nos evacuamus et in iure et potestate et dominio prenominatę canonicę tradimus, donamus, diffinimus et consignamus ad suum proprium alodium. Quod si nos suprascripti, Amatus et Bernardus, Berengarius clericus atque Arbertus a iure et potestate supra nominate canonicę totos supranominatos alodes vel ullam rem de predictis alodiis vel pertinentiis eorum querelare deinceps aut tollere presumpserimus aut presumpserit, preductum alodem iam dictę ecclesię et canonicę in duplo componamus aut componat et insuper hec diffinicio et evacuacio firmitatem optineat.

Facta hec scriptura diffinitionis et donationis, cessionis et evacuationis VIII idus iulii anno V regni Philipi regis.

Sig~~n~~um Amati Vivas. Sig~~n~~um Bernardi Amati. Sig~~n~~um Arberti Amati. Reimundus comes". Almodis comitissa". Poncius vicecomes". Sig~~n~~um Umberti Otonis. Sig~~n~~um Amalli Remundi. Sig~~n~~um Remundi Guilelmi de Montecatani. Sig~~n~~um Artalli Guadalli. Sig~~n~~um Arlucioni. Sig~~n~~um Umberti Gauberti. Guilielmus levita". Berengarius subdiaconus". Berengarius Dei gratia Gerundensis episcopus~~s~~". Deusdedit levita". s~~s~~ Petri clerici vel iudicis sss". ~~s~~ Ioannes levita". Miro Guasce levita".

ss Petrus Blidgarii presbiter qui hanc diffinicionem, donationem, cessionem et evacuationem scripsi cum litteris damnatis in versu XI et ss die et anno quo supra.

VII

1065, juliol, 15

EL BISBE BERENGUER CEDEIX A AMAT VIVES, A LA SEVA ESPOSA ADELAIDA I ALS SEUS FILLS BERNAT, BERENGUER I ARBERT, DURANT LA VIDA DE TOTS ELLS, L'ALOU DE SANT SADURNÍ DE SALZET QUE EL CABISCOL PONÇ HAVIA DONAT A L'ESGLÉSIA DE GIRONA, A CENS DE QUATRE PORCS, UN SEXTER DE BLAT I CINC SEXTERS D'ORDI.

O. Original (39 x 49 cms): Girona, ADG, c 17, n. 48

In nomine Domini. Nos Berengarius, sanctę Gerundensis episcopus simul et omnis ipsius ecclesię clerici. Donamus vobis Amato Vivas et uxori tuę Adaleizi et filiis vestris Bernardo et Berengario clerico atque Arberto alodem sancte Marię et eius canonicę proprium quem vos predicte canonicę et nobis tradidistis et definivistis. Est autem ipse alodis in comitatu Gerundensi in parrochia sancti Saturnini de Salzeto, idest ipsas mansiones dominicas quas Poncius caput scole habuit iuxta ipsam ecclesiam vel alias domos quas habuit circa predictam ecclesiam, insuper et omnes alodes quos Poncius caput scole predictus habuit infra terminos parrochie iamdicti sancti Saturnini per vocem comparacionis, excepto hoc quod predictus Poncius concessit sancto Martino et Iohanni clerico et Guilelmo Amati nepoti suo et Miro Suniarii et Petro filio eius. De omnibus istis alodiis supradictis, domibus vel alodiis, qui fuerunt

Poncii supra nominati, facimus vobis hanc donationem, ut vos supranominati habeatis et possideatis supradictos alodes et domos omnibus diebus vite vestre absque ulla diminutione; et per quemcumque annum in festivitate assumptionis sancte Marię, mediante mense augusto, donetis ad receptionem clericorum supradicte canonice in Gerunda porcos. III. tales ut valeat unus quisque tres solidos denariorum monete Gerundensis, et sextarium frumenti optimi, et quinque sextarios vini sani, hoc totum ad legitiman mensuram Gerunde. Et quando aliquis vestrum mortuus fuerit, ille vel illi qui vivus fuerit vel fuerint predicta omnia integritur possideat, et supranominatum censum per quemcumque annum fidelissime in predicta canonica exsolvat. Et non sit vobis licitum ullam rem de predictis alodiis vendere, donare, comutare vel impignerare vel minuere vel alicui consentire vel ipsas domos aut alia hedificia destruere ad dampnum sancte Marię vel eiusdem canonice. Quod si fecerit, domino Deo et sancte Marie et eius canonice prelibate legaliter componat. Postquam vos omnes supra nominati Amatus et Adaleizis et Bernardus, Berengarius clericus atque Arbertus mortui fueritis, prescripta domus vel supra dicti alodes sint predictę canonice sancte Marię per suum proprium alodem integritur et absque ulla diminucione, nec ullus alius extraneus aut ex vestra propinquitate non requirat aut possideat ullam rem de supradictis domibus vel alodiis, sed canonica supra nominate ecclesie ipsos alodes perpetim quiete et secure possideat.

Facta scriptura donationis idus iulii anno. V. regni Philipi regis.

Reimundus comes". Almodis comitissa". Berengarius, Dei gratia Gerundensis episcopus". ~~Guilielmus~~ levita". Bernardus presbiter". Ioannes levita". Bernardus levita". Signum Petri clerici et iudicis sss". Guilielmus levita". Miro Guasce".

s. Petrus Blidgarii presbiter qui hanc donationem scripsi et ss die et anno quo supra.

VIII

20 maig 1075

GUILLEM AMAT DÓNA A BERENGUER AMAT UNA PEÇA DE TERRA QUE HAVIA HERETAT DEL CABISCOL PONÇ, SITUADA A SANT SADURNÍ, AL LLOC DE ÇA GUARDIA.

O. Original (16 x 26 cm): Girona, ADG, c 17, nº 82.

In nomine Domini, ego Guilelmus Amati donator sum tibi Berengario Amati. Per hanc scripturam donacionis mee, dono tibi peciam. I. de terra que mihi dimisit Poncius chaput scole. Et est ipsum alaudem in chomitatu Gerundensi infra terminos et parroechia sancti Saturnini de Salzed, in ipsa terra de Guardia. Et affrontat ipsum alaudem de parte orientis in alaude de Amato Vives et de filiis suis, et de meridie affrontat in ipsa forteda que vocant de sancti Saturnini, de occiduo in ipsa strada publica, de circi in ipsum alaudem de me donatore. Quantum infra dictas totas afrontaciones includunt vel resonant et ego abeo vel abere debeo, sic dono tibi ad tuum proprium alaudium. Ita ut si ego donator aut ullus homo vel femina qui contra ista scriptura donacionis venerit vel venerint pro inrumpendum, non hoc valeat vel valeant vindicare quod requirit aut requirunt, set componant aut componat iam dictum alaudium in triplo et in antea ista scriptura donacionis in omnibus obtineat suum roborem.

Facta ista scriptura donacionis XIII kalendas iuni anno XV regni Philipi regis.

Signum Guilelmi Amati qui hanc donacionem feci, firmavi et testes firmare rogavi. Sig/num Ençç. Sig/num Poncius Petri. Sig/num Guilelmi Guilelmi. Sig/num Guilelmi Seniofredi. ~~A~~Martinus". Sig/num Johannis primi. ~~A~~Joannes clericus advocatusque iudex".

Guilelmus, indignus clericus qui ista scriptura donacionis scripsi et sus sss cripsi die et anno prephato.

IX

9 març 1102

BERENGUER AMAT DÓNA A LA CANÒNICA DE GIRONA EL CASTELL I ELS ALOUS DE SANT SADURNÍ DE SALZET QUE FOREN DEL SEU ONCLE, EL CABISCOL PONÇ, I EN REP VINT-I-CINC LLIURES D'ARGENT PER AL VIATGE DE JERUSALEM.

O. Original (38 x 31,5 cm); Girona, ADG, c 17 núm. 95. Document escrit en el mateix pergami que el núm. X. Partit per alfabet.

In Dei omnipotentis nomine. Ego Berengarius Amati de sancto Saturnino de Salzeto, divino tactus amore, recognosco et confiteor esse verissimas et firmissimas omnes illas scripturas que fuerunt facte inter

canonicam sancte Gerundensis ecclesie et Amatam Vives, patrem meum, et Bernardum Amati et Arbertum Amati, fratres meos, et me ipsum Berengarium, de omnibus alodiis que fuerunt Poncii, capituli scholarum, avunculi nostri, que predictus Poncius dimisit Gerundensi canonicam cum censu annuatim persolvendo, eo tenore ut nos prefati quatuor tenuissemus illa dum viveremus, et cuiusque nostrum moreretur, viventi remaneret iam dicta alodia. Unde ego prelibatus Berengarius, quia ceteris mortuis michi contigit illa remansisse, ob remissionem peccaminum meorum dono, concedo sive confero omnipotenti Deo et canonicam sancte Gerundensis ecclesie, scilicet beate Marie, omnia illa alodia que fuerunt condam Poncii capituli scholarum patris mei, non solum illa que advenerunt prefato Poncio per comparisonem, set etiam illa que quocumque modo contigerit prefatum Poncium per paternam aut maternam hereditatem, aut per qualemcumque vocem vel auctoritatem sive acquisitionem vel profligationem, cum omnibus domibus que fuerint eiusdem Poncii in parrochia predicti sancti Saturnini de Salzeto, scilicet cum ipso castro et turre et omni fortitudine que est edificata in domibus que fuerunt eiusdem Poncii, vel in circuitu eorumdem domorum, et cum duabus partibus domorum que fuerunt Amati Vives patris mei, que sunt ad dextram partem ecclesie sancti Saturnini, et cum illa acquisitione alodii quam feci ex Guilielmo Amati, nepote prefati Poncii, cum ipsa villula que ibi est constructa ad sinistram partem eiusdem ecclesie, et cum condamina Arnalli Gaufredi de Munellis, quam teneo in pignore pro quatuor libris argenti purissimi. Sunt autem prenotata omnia in comitatu Gerundensi, in parrochia sancti Saturnini de Salzeto. Michi autem Berengario advenerunt per dimissionem sepe dicti Poncii, sive per qualescumque voces vel auctoritates. Sicut habentur et continentur prefata omnia, scilicet cum domibus et cortiliis et castro et turre et fortitudine et villis et ingressibus et regressibus et terris et vineis cultis et incultis et arboribus diversi generis et pratis et pascuis, silvis et garricis et brugariis et campis dominicis que ad superiorem dominacionem pertinent, sic illa melius et largius atque liberius cognoscitur tenuisse et habuisse Poncius caput scole et homines per illum, cum augmentationibus et meliorationibus universis, quas pater meus et fratres mei et ego ipse ibi fecimus, adhuc etiam cum ferregenalis et ortis et edificiis universis et mansis destructis et constructis, votive et potentialiter dono et concedo sine aliquo retentu omnipotenti Deo et canonicam sancte Gerundensis ecclesie, scilicet beate Marie, ad proprium alodium et ad faciendum omne suum velle. Et de mea potestate reddo et trado prefata omnia in potestatem et

dominacionem Gerundensis canonice et canonicorum ibi manentium ad suum proprium alodium liberum et francum. Terminantur autem predicta omnia in ecclesiam de Matre magna et in castrum de Munellis et in castrum de Crudiliis et in monasterium sancti Michaelis et in paroechias sancte Agate et sancte Palladie et sancti Cipriani de Alliis et sancti Cipriani de Letone. Quantum intra predictas determinaciones [dictus Poncius] habuit et tenuit et homines per illum et nobis predictis reliquit, et nos per eius vocem tenuimus et habuimus, cum universis hedificiis et meliorationibus quas ibi fecimus, totum canonice Gerundensis sedis [dono], relinquo, evacuo et diffinio ad proprium alodium eisdem canonice sine ullo retentu et ullius viventis blandimento ob remissionem culparum mearum et propter viginti quinque libras argenti puri [que de] thesauro Gerundensis ecclesie accepi expendendas in Iherosolimitano itinere quod cupio peragere et est manifestum. Si quis autem contra hanc mee donationis et evacuationis voluntariam scrip[turam] venire temptaverit, in triplum componat. Quod si ego ipse contra eandem scripturam quocumque modo ullo unquam tempore temptavero, eiusdem compositionis vinculo subiaceam huius scripture, donatione et evacuatione semper illibata persistente; insuper anathemate nexibus feriatur quisquis huic legitime donationi disposuerit resistere aut refragari.

Acta scriptura .VII. idus marcii anno .XLII. regni regis Philippi.

„Berengarius Amati clericus” qui hanc donacionem feci, manu propria firmavi, firmarique rogavi. Sig^{num} Barnardi Amati prioris. Sig^{num} Arnalli Amati de Petra. Sig^{num} Raimundi Raimundi de Gerunda. Sig^{num} Berengarii Seniofredi”. Sig^{num} Berengarii de Tavarted.

Amallus levita qui huius donationis, diffinitionis, evacuationis simul et traditionis scripturam rogatis scripsi, die annoque prefixo.

X

9 març 1102

EL BISBE BERNAT I ELS CANONGES DE GIRONA CEDEIXEN EN VIOLARI A BERENGUER AMAT, CLERGUE, ELS ALOUS DE SANT SADURNÍ QUE DIT BERENGUER HAVIA DONAT A LA CANÒNICA DE GIRONA.

O. Original (38 x 39,5 cm): Girona, ADG, c 17, nº 95. Document escrit en el mateix pergami que el núm. IX.

In Dei etiam nomine nos Bernardus, Dei gratia episcopus Gerundensis, et Raimundus archilevita et Bernardus caput scholarum et Reimundus sacrista et ceteri Gerundensis sedis canonici donamus tibi Berengario Amati clerico vivolaro iure totum illud alodium quod fuit Poncii capitis scole avunculi tui, scilicet illud quod venit ad predictum Poncium ex patre vel ex matre sua, quod dicitur avioticum. Et damus tibi eodem modo illud alodium Guilielmi Amati, ut quamdiu vixeris teneas hec duo alodia per manum Gerundensium canonicorum et espletes illa et dones inde pro censu per unumquemque annum, scilicet in adventu Domini Gerundensis sedis canonice unam pernam⁽¹⁾ duodecim denariorum et unam migeriam frumenti et eminam ordeï ad mensuram Agnorum, et sextarium vini. Et ad obitum tuum revertantur predicta alodia in potestatem et dominium Gerundensis canonice, cuius iuris sunt, solide et libere et sine ullo retentu. Interim non vendas nec impignores ea neque dones alicui viventi ad fevum neque facias ibi aliquod impedimentum ad dampnum Gerundensis canonice.

Facta scriptura VII idus marcii anno .XLII. regni regis Philippi.

ÆBernardus, gratia Dei Gerundensis episcopus”.

Arnallus levita qui huius donationis scripturam rogatus scripsi die annoque prefixo.

(1) *Unam pernam*: lectura dubtosa.

XI

29 juliol 1102

EL BISBE BERNAT I ELS CANONGES DE LA SEU DE GIRONA ENCOMANEN EL CASTELL DE SANT SADURNÍ ALS GERMANS BERENGUER I RAMON ARNAU I A ADELAIDA, ESPOSA DE RAMON, I AQUEST CEDEIX A LA CANÒNICA DE GIRONA TOTS ELS ALOUS QUE POSSEEIX AL POBLE.

O.Original (21 x 33,5 cm): Girona, ADG, c 17, nº 98

A. Rc, ff 127v-128r.

Hęc est conveniencia facta inter Bernardum Ierundensem episcopum et Raimundum archidiaconum et Bernardum capud scholarum atque Raimundum sacristam sive reliquos cannonicos sancte Ierundensis

ecclesie, et Berengarium et Raimundum Arnalli, fratres, et Adalaidam, uxorem iam dicti Raimundi, de castro sancti Saturnini de Salleto, quod nos predicti comendamus vobis iamdictis sub ea conveniencia ut reddatis illud nobis quocienscumque vos inde requisierimus, sicut scriptum est in sacramentali, et non faciatis inde aliquod malum alicui neque in omni dominicatura quam ibi nobis retinemus, scilicet in omni alodio quod fuit Poncii capitis scole, et in illo Guilielmi Amati, et in omni alodio quod Berengarius Amati sibi retinuit, neque ullam vim aut exactionem, sed secure et quiete et honorifice adiuvetis nos hæc omnia tenere sine ullo malo ingenio et engan et nobis et hominibus nostris. Et si aliquid malum feceritis in predictis omnibus, intra decem dies abeatís hoc nobis redirectum sicut vobis iudicaverimus per directum, cum fideiussore quem prius nobis inde donetis. Et hoc teneatis ita nobis sine ullo malo ingenio et engan. Et ego Raimundus Arnalli predictus et uxor mea Adaladis, donamus et concedimus ex toto domino Deo et canonice sancte Marie Ierundensis sedis omnia nostra alodia et voces et auctoritates quas abemus in tota parrochia sancti Saturnini de Salleto. Si ullo unquam tempore vetaverimus potestatem iam dicti castri sancti Saturnini vobis predictis vel successoribus vestris, si vos iam mortui fueritis, aut si non atenderitis omnia de predicto castro, sicut iuratum vobis habemus. Quod si nos predicti Berengarius et Raimundus atque Adaladis transgressi fuerimus ea que vobis convenimus, vel vetaverimus vobis potestatem iam dicti castri, et predictum alodium perdamus, sicut superius scriptum est, et quicquid damni vel missionis peccunie nostre nobis inde evenerit aut cannonice iam dictæ in duplo componamus et nichil amplius abeamus.

Actum est hoc. III. k. augusti anno .XLIII. regni Filippi regis.

Sig^{num} Berengarii Arnalli. Sig^{num} Raimundi Arnalli. Sig^{num} Adaladis, uxoris iamdicti Raimundi. Sig^{num} Guilielmi Raimundi senescalc. Sig^{num} Gaucesfredi Rufi. Sig^{num} Raimundi Udalardi. Sig^{num} Raimundi Berengarii.

Guilielmus presbiter et m[onachus] qui hoc rogatis scripsi sub die et anno quo supra.

XII

26 febrer 1121

TESTAMENT DE BERENGUER AMAT, DE BÉNS SITUATS PRINCIPALMENT A SANT SADURNÍ.

O. Original (32'5 x 21 cm): Girona, ADG, c 17, núm. 79

Quoniam debite conditionis nullus in carne positus mortem evadere potest. Ideo ego Berengarius Amati iaceo in lectulo meo egritudine detentus, timeo casum mortis et ideo precor amicos meos, hi sunt Berengarius, sancti Michaelis prior, et Berengarius capudscole et Gaucbertus Guilelmi de Vulpiliaco, ut ipsi sint mihihelemosinarii et habeant potestatem distribuere omnia que habeo sicut in hac pagina illis iniuncxero. In primis dimitto sancto Michaeli cenobii de Crudiliis corpus meum ut ibi sepeliatur, et dimitto domino Deo et canonice sancte Marie sedis Gerunde ipsa mea alodia que advenerunt mihi ex parte genitoris mei et genitricis mee, excepto ipso alodio quod dimisero sancto Michaeli de Crudiliis. Et dimitto domino Deo et cenobio sancti Michaelis de Clusa atque sancti Michaelis de Crudiliis ipsum meum mansum de ipso Torrente, ubi Raimundus Lubet habitat, cum omnibus suis pertinenciis, et ipsum meum campum de Torrente quem teneo in dominium. Et ipsum meum ortum de Torrente. Et ipsam meam ruiram cum ipsa terra que ibi est. Et ipsum meum mansum cum suis pertinenciis ubi Pel de Buch habitat. Affrontant hec omnia que dimitto sancto Michaeli a parte orientis in terra sancte Marie et in terra iam dicti sancti Michaelis. De meridie affrontant in ipsa serra. De occidente in terra sancte Marie sive in via qui (*sic!*) pergit ad ecclesiam sancti Saturnini. A parte vero circii in ipso torrente qui discurrit per tempus pluviarum. Et ipsa alodia que habeo et teneo per iamdictum sanctum Michaelem in vita mea, que sunt in Lofridio et in Vilarnal et in Malver et in Eroles cum ipsas domos que sunt iuxta aecclesiam sancti Fructuosi de Lofrid, sicut in scripturis quas ego et fratres mei fecimus resonat, ita dimitto predicto sancto Michaeli cum omni meo mobile qui in predictis locis est. Et ipsum meum campum qui vocatur de ipsas Ulzinas, quem Adalbertus Atonis impignoravit patri meo in Caiavellis, dimitto sancto Michaelis (*sic!*) iam dicto. Et omnes fevos quos ubicumque habeo vel habere [debeo], dimitto Raimundo nepoti meo. Et omnia alodia quas teneo sancti Saturnini dimitto iam dicto Sancto Saturnino solide et libere. Et ipsam meam vineam quam ego plantavi in ipsa valle, dimitto iamdicte canonice sancte Marie. Alias terras vel vineas quas habeo vel habere debeo vel homines tenent per me in iamdicta valle dimitto iamdicto sancto Michaeli. Et dimitto omnem meum alodium quod habeo in parrochia sancti Martini de Caciano sancto Danielis (*sic!*). Et ipsum meum castrum sancti Saturnini dimitto canonice sancte Marie sedis Gerunde, et in potestate domini comitis Raimundi Berengarii, ut ipse sit adiutor et defensor sancte Marie et sancto Michaeli de omnibus alodiis que illis dimitto. Et dimitto eidem comiti seniori meo .CCCL.

solidos de denariis quos mihi debet. Et .CC. quos mihi similiter debet, dimitto sancto Michaeli propter missas. Et meam mulam dimitto sancto Michaeli. Et dimitto Berengario, Gerundensi episcopo, .II. libras plate et .I. morabatinum quos mihi debet. Et dimitto Bernardo Raimundi meum runcinum, Et dimitto Adalaidi .V. ff. de blad quos illi debeo, et .X. oves et .II. porcos. Et Gerallo dimitto .I. quartam inter blat et vinum de veteri et novo. Et Guilielmo, similiter. Et dimitto Arnallo Arberti .I. solidum plate quos (*sic?*) illi debeo. Et omne aliud meum mobile quod remanet, quod habeo in cunctis locis, dimitto sancto Michaeli propter remedium anime mee, cum omne mea laboratione de vino et de blad, et ut prior colligat presbiteros qui cantent missas pro anima mea. Et dimitto Raimundo monacho qui hec scripsit meum mantel.

Factum est hoc testamentum .IIII. kalendas marcii anno .XIII. regni Ledovici regis.

Sig^{num} Berengarius Amati qui hoc testamentum laudo et firmo et testes firmari rogo. Sig^{num} Gerallus. Sig^{num} Bernardus Guilielmi. Sig^{num} Arnallus Arberti. Sig^{num} Bernardus Raimundi. Berengarius Dei gratia Girundensis ecclesie episcopus”.

¶Raimundus monachus et sacerdos qui hoc rogatus scripsi sub die et anno quo supra.

XIII

7 gener 1123

RAMON ARNAU D'ANGLÈS, ELS SEUS FILLS RAMON I PERE, I LES FILLES ESTEFANIA I FLANDINA, CONFIRMEN DIVERSES ESCRIPTURES REFERENTS A PROPIETATS DE LA SEU A SANT SADURNÍ I RENUNCIEN EN FAVOR DE LA CANÒNICA DE GIRONA LES CASES D'AMAT VIVES I L'HERÈNCIA DEL CABISCOL PONÇ.

O.Original (23,5 x 51 cms): Girona, ADG, c 17, n° 97

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quoniam ego Raimundus Arnalli de Angles et filius meus Raimundus, necnon et alter filius meus Petrus, simul cum filiabus meis, scilicet Stephania et Flandina, recognoscimus et laudamus omnes illas cartas et scripturas esse verissimas et autenticas que inter Amatam Vives sancti Saturnini et filios eius, Bernardum scilicet et Berengarium atque Arbertum, et

Berengarium Gerundensem episcopum et canonicos eius in presencia Raimundi Berengarii, Barchinonensium comitis, atque Almodis comitisse, eius coniugis, nec non et aliorum nobilium sollempniter facte fuerunt. Illam etiam scripturam laudamus et autenticam esse profitemur quam Berengarius Amati, cupiens adire sanctum Iherosolimitanum Sepulcrum, fecit et confirmavit domino Deo et sancte Marie sedis Gerundensis eiusque canonicis, et eam modis omnibus perpetim valere decernimus. Illud quoque quod prefatus Berengarius Amati in suo testamento Gerundensi canonice dimisit, et totum illud quod post eius obitum dominus Raimundus Berengarii. Barchinonensis comes et marchio, visis et auditis Gerundensis ecclesie scripturis et auctoritatibus, prefate canonice per donationis et confirmationis scripturam laudavit et corroboravit, nos predicti, videlicet Raimundus Arnalli et filius eius Raimundus et Petrus, ac filie eius Stephania et Flandina, laudamus et confirmamus, et ut perhenniter inconvulsa permaneant, asserimus et corroboramus. Iterum nos prelibati Raimundus Arnalli et Raimundus filius eius et Petrus, Stephania atque Flandina donamus et donando tradimus omnem illam nostram porcionem domorum cum omnibus sibi pertinentibus que site sunt ad dexteram partem ecclesie sancti Saturnini, in quibus Amatus Vives cum suis filiis condam habitavit, simul cum medietate totius alodii supra dicte ecclesie sancti Saturnini, quam Deo et sancte Gerundensi ecclesie et eius canonice diffinimus, tradimus et sine ullo retentu evacuamus. Omnia vero que insuper dictis scripturis et auctoritatibus continentur, scilicet totum castrum sancti Saturnini cum omni fortitudine sua et cum exitibus et regressibus suis et omnibus adempramentis, et omnes domos supradictas ad dexteram ecclesie sitas, et omnes illas comparationes seu profligationes que fuerunt Pontii capitis scholarum, et totum illud alodium quod Pontius predictus habuit per paternam et maternam hereditatem in parrochia sepe dicti sancti Saturnini, quod dicitur avioticum, seu etiam illud totum quod Berengarius Amati tradidit, donavit vel vendidit aut postea in suo testamento eidem canonice dimisit, nos omnes supradicti, videlicet Raimundus Arnalli et filii mei Raimundus et Petrus cum prelocutis filiabus meis Stephania et Flandina, pariter diffinimus et evacuamus et, si quid per aliquam vocem unquam ibi requisivimus, per presentem diffinitionis scripturam extinguimus et evacuamus et in ius et dominium atque potestatem Gerundensis canonice votive et potentialiter perpetuo tradimus habendum et possidendum sine ullo retentu quem ibi non facimus. Si quis in crastinum han scripturam, cateris supra memoratis scripturis auctorizatam et nostris manibus litteris corroboratam,

temerario ausu infrigere temptaverit, nihil proficiat sed pro sola presumptione omnipotenti Deo et beate Marie desis Gerunde duplam compositionem in eo simili loco inde persolvat, hac scriptura firmiter persistente.

Actum est hoc .VII. idus ianuarii anno .XV. regni Ledovici regis.

Sig~~n~~um Raimundi Arnalli de Angles, qui cum filiis et filiabus meis hanc diffinitionem, evacuationem, donationem sive traditionem fieri feci, firmavi, firmarique rogavi. Sig~~n~~um Raimundi, filii Raimundi Arnalli de Angles. Sig~~n~~um Petri, eiusdem Raimundi filii. Sig~~n~~um Stephanic. Sig~~n~~um Flandine. Berengarius Dei gratia Girundensis ecclesie episcopus". Asta suprascripta Bernardus firmo sacrista". Arnallus Iohannis presbiter et sacrista secundus sss". Berengarius caput scole atque iudex". Bremundus levita".

Petrus Guilielmi presbiter, qui hoc rogatus scripsi die annoque prefixo.

XIV

7 gener 1123

EL BISBE BERENGUER DE GIRONA ENCOMANA A RAMON ARNAU D'ANGLÈS I AL SEU FILL RAMON EL CASTELL DE SANT SADURNÍ, ELS CONCEDEIX UN QUART DE L'ALOU QUE HI TÉ LA CANÒNICA DE GIRONA I ELS FIRMA MIG ALOU DE L'ESGLÉSIA DE SANT SADURNÍ.

- O. Original (17'5 x 50'5 cm): ADG, c. 17, n. 94
- A. Còpia autèntica contemporània de l'original (23 x 51 cm): ibid., núm. 96a
- B. Còpia del s. XII sense cloure: ibid., núm. 72.
- C. Còpia del s. XII sense cloure: ibid., núm. 96b.
- D. Còpia del s. XIII: Girona, ADG, Cartoral de Carlemany, pp 236-237.

In Dei nomine, nos Berengarius, sancte Gerundensis ecclesie episcopus, simul cum omnibus ipsius ecclesie clericis, commendamus tibi Raimundo Arnalli et filio tuo Raimundo ipsum castrum sancti Saturnini ad nostram fidelitatem et nostrum servicium, ut reddatis nobis illud et successoribus nostris, videlicet episcopo et canonicis prelibate ecclesie post nos futuris quotienscumque per nos vel per nuncios nostros vobis illud quesierimus. Et pro castellania ipsius castri et fidelitate nostra damus vobis ad fevum quartam partem alodii aviotici, idest medietatem

ipsius alodii quod Poncius caput scole habuit per paternam et maternam vocem in parrochia sancti Saturnini simul cum omnibus adempmentis quos predictum castrum habet per pascua, nemora vel ligna, exceptis hominibus quos Gerundensis canonica habet in prefata parrochia sancti Saturnini et eis omnibus exceptis que eisdem hominibus supraposite canonice quolibet modo necessaria fuerint. Prefatam autem donacionem sive ipsius castri comendacionem facimus vobis hac conditione, ut in hominibus vel in omni honore que Gerundensis canonica habet, vel cum vestro consilio habitura est in predicta parrochia sancti Saturnini ulla occasione vel calliditate non faciatis ullam vim vel exactionem, direptionem vel subtractionem seu aliquam usurpationem neque aliquem usaticum maximum sive minimum. Laudamus insuper vobis ipsam medietatem alodii ecclesie sancti Saturnini, pro quo Gerundensis ecclesia vos vel vestram posteritatem numquam excommunicatione vexabit eo quod comutationem vestri propii alodii sive fevi a vobis inde accipimus. Preterea in predicta comendacione sive donacione hanc facimus nobis reservationem, ut post obitum vestrum non liceat vobis aliquid de predictis comendacionibus seu donacionibus quas vobis facimus dimittere vel donare nisi uni tantum persone, que, ex stirpe vestra descendens, eandem fidelitatem et servicium quem nobis facitis et convenitis convenienciis scriptis et sacramentis nobis et successoribus nostris faciat et atendant. Concedimus iterum vobis ut si contigerit nos accipere potestatem de castro sancti Saturnini vel in eodem castro [aliqua necessitate] velle manere, tam diu nostras domos, ad dexteram partem ecclesie sitas, in quibus quod vestrum erat nobis donastis, inhabitetis quousque prenommatum castrum vobis reddamus. Donamus etiam vobis medietatem ipsius campi quem vocant de ipsa Guardia, quem Poncius caput scole in suo testamento Guilielmo Amati condam dimisit, simul cum med [~~Aetate~~] villule que in eodem campo habetur, eo tenore ut quartam partem ipsius campi et villule que in eo est ad fevum per nos habeatis, et quartam aliam partem ad proprium alodium libere possideatis. Concedimus ad ultimum tibi Raimundo Arnalli de Angles et filio tuo Raimundo ut insuper dicto castro sancti Saturnini nulla laica secularisve persona cuiuslibet generis per nos sive per successores nostros aliquid habeat, nisi ille solummodo qui tibi vel filio tuo Raimundo genere vel consanguinitate vicinior extiterit.

Si quis hanc scripturam comendacionis seu donacionis irrumpere temptaverit, nichil proficiat, sed pro sola presumptione duplam compositionem inde persolvat, hac scriptura firmiter persistente. Que acta est .VII. idus ianuarii anno XV regni Ludovici regis.

Berengarius Dei gratia Girundensis ecclesie episcopus". Asta suprascripta Bernardus firmo sacrista. Arnallus Iohannis presbiter et sacrista secundus sss". Sig~~num~~ Raimundi Arnalli. Sig~~num~~ Raimundi filii eius. Berengarius caput scole atque iudex". Bremundus levita".

Petrus presbiter qui hoc rogatus scripsi cum litteris suprascriptis in linea decima et XI die annoque prefixo.

XV

7 gener 1123

RAMON ARNAU D'ANGLÈS JURA FIDELITAT AL BISBE BERENGUER, DE GIRONA, PEL CASTELL DE SANT SADURNÍ.

O. Original (8 x 24,5 cm); ADG, c. 17, n. 152

A. Còpia del s. XII, a continuació de la de l'encomanament del castell;
c 17 n. 96

B. Còpia del s. XIII. ADG, Cartoral de Carlemany, p. 237

Iuro ego Raimundus Arnaldi de Angles et filius meus Raimundus vobis domine Berengari Gerundensis episcopo et canonicis Gerundensis sedis et omnibus successoribus vestris quod quamdiu vixero fidelis ero vobis de castro sci. Saturnini et de ipsa turri et de omni fortitudine que est in circuitu eiusdem castru. Et dabo vobis potestatem eiusdem castru per quantas vices me inde requisieritis, per vos aut per vestros nuncios sine engan, cum forfeura et sine forfeura et sine dono de vestro avere, et non vetabo me inde videri et non auferam illud Gerundensi canonice quocumque modo nec permittam auferri me volente et sciente. Et in iamdicto castro non faciam ullum impedimentum ad dampnum sce. Marie et vestrum, nec dabo illud castrum alicui nisi vobis et, successoribus vestris dum vixerimus. Et tibi domine episcopo predicte de omni honore sce. Marie quem hodie habes et in antea cum meo consilio adquisieris, sicut superius scriptum est, sic tenebimus et attendemus quamdiu vixerimus per Deum et hec sancta.

Actum est hoc .VII. idus ianuarii [anno .XV. regni Ludovici regis].

Sig~~num~~ Raimundi Arnalli. Sig~~num~~ Raimundi, filii eius.

Arnallus Iohannis presbiter et sacrista secundus.

XVI

8 maig 1123

BERENGUER RAMON, DIT DE SANTA PELLAIA, DÓNA DUES PARTS DE LA SEVA PROPIETAT, SITUADA A SANTA PELLAIA I SANT SADURNÍ, A LA CANÒNICA DE SANTA MARIA DE GIRONA, I LA TERCERA PART RESTANT A RAMON UDALGUER DE MONELLS.

O. Original (17 x 22 cm); ADG c 17, n. 112

Sciant omnes presentis pagine seriem legentes vel audientes quoniam ego Berengarius Raimundi quem vocant de sca. Palladia, ob remedium anime mee meorumque peccaminum abolitionem, dono, trado atque in presentiarum confero Deo et canonice sce. Marie sedis Gerundensis ipsas duas partes tocus mei alodii seu hereditatis quas habeo vel hereditario iure habere debeo in parrochia sce. Palladie vel etiam in parrochia sci. Saturnini de Salleto vel in aliquibus aliis locis. Predicta siquidem omnia sicut unquam per paterne vel materne vel alicuius alius actoritatis vocem melius habui vel habere debui, sic de meo iure et potestate in ius et dominium supranominæte canonice canonicorumque ibidem Deo famulantium confero perenniter habendum et possidendum. Hanc vero supra notate donationis cartam tali assignamus convenientia ut prefate sedis canonici victum et vestitum et que corpori meo necessaria providerint sine negligentia subministrent. Quod si quemadmodum promiserint mihi non adimpleverint, omnia supradicta in potestate mea redacta tantum ac tamdiu permaneant quousque illa que dare debuerant integerrime restaurent. Si vero de his que promiserunt nihil penitus adimplere voluerint, omnia ut diximus ad plenum nobis reformata sic vivendo possideamus ut post obitum nostrum supradicta canonica sine nullo impedimento vel peioramento ea libere ac potentialiter recuperet et in eternum possideat. Sepe dictam quoque donationem, traditionem seu evacuationem facimus consilio et assensu domini nostri Raimundi videlicet Odegarii de Monnels, cui quia pro predicto honore ipse et pater eius multa mala et guerras passi fuerunt, eiusdem prelibati honoris terciam partem que remanet a duobus prescriptis partibus ad faciendum quicquid exinde sibi libuerit concedimus. Si quis contra hanc donationis sive evacuationis scripturam obviare temptaverit, nihil proficiat, sed pro sua temeritate in consimili (...) duplam compositionem persolvere cogatur.

Actum est hoc .VIII. idus maii anno .XV. regni Ludovici regis.

S. Berengarii Raimundi, qui hanc donationem firmavi firmarique rogavi. S. Raimundi Odegarii de Monnels. S. Berengarii filii eius. S. Bernardi de Monnels, filii Raimundi predicti. S. Ermessindis coniugis eiusdem Raimundi. Berengarius Dei gratia Girundensis ecclesie episcopus". Berengarius, Girundensis archidiaconus".

(s. man.) Petrus Guilielmi, presbiteri, qui hoc rogatus scripsi die annoque prefixo.

XVII

8 gener (1295) 1296

FRANCESC ALQUER, PREPÒSIT D'ARO A LA SEU DE GIRONA, I GUILLEMA DE SANT SADURNÍ ESTABLEIXEN DIVERSES PENES PER DELICTES QUE POGUessin COMETRE'S AL TERME DEL CASTELL DE SANT SADURNÍ.

O. Original (26'5 x 45 cm) ADG c. 17, núm 1

A. Còpia de 1504; ADG c. 17, núm 150, ff 17-18

Noverint universi quod nos Franciscus Archerii, archidiaconus de Silva et prepositus prepositure de Aredo, et nos domina Guilielma de Sancto Saturnino, uxor Guilielmi de Palatiolo domini castri Sancti Saturnini olim deffuncti, tutrix donativa, et Raymundus Arnaldi, filius noster et filius et heres dicti Guilielmi de Palatiolo mariti nostri deffuncti simul, attendentes et considerantes commodum et utilitatem priorum hominum ville et parochie Sancti Saturnini, ad instantiam, preces et requisitionem proborum hominum ville et parochie antedictae et etiam cum consilio eorumdem, statuimus et ordinamus quod si aliquis intraverit de die in alienam vel trileam vel ortum sine consensu et voluntate domini proprii eiusdem vinee, trilee vel orti, det pro banno et iustitia nobis vel baiulis nostris duodecim denarios barch. de terno vel intret castellum et stet ibi per tertiam partem diei spoliatus, nisi fuerit hiems, et si fuerit hiems stet ibi indutus. Similiter statuimus quod unusquisque proborum hominum dicte ville et parochie ponat custodiam sive guardiam bestiis suis, quod nisi fecerit vel facere noluerit et bos vel asinus vel asina intraverit in alienam vineam, campum vel ortum ubi fuerit expletum, sed de ortis et vineis per totum annum intelligimus, solvat nobis vel baiulis nostris pro banno quattuor denarios pro unoquoque bove vel asino vel asina, et emendet maleficium illi cui ipsum fuerit ad cognitionem proborum hominum dicte ville vel dicte

parochie. Item illud idem bannum ponimus super arbores fructiferas qui eas ascenderint vel fructus inde levaverint sine consensu illius domini cuius arbor fuerit, quod posuimus in ortos et vineas. Item, quod si quis furatus fuerit nocte vel die aliquid, quod emendet latrocinium in duplo illi cui latrocinium factum fuerit, et pro pena sive iustitia det nobis ad arbitrium iudicis nostri. Item statuimus quod si quis fregerit vel sciderit alienas arbores, emendet totum maleficium proprio domino et det nobis pro banno quinque solidos vel intret castellum et stet ibi per totam diem spoliatus. Item statuimus quod si aliqua bestia minuta, prout porcus, ovis vel capra, aries vel ircus intraverit in alienam laborationem in qua sit expletum, det nobis dominus predicte bestie pro banno duos denarios et emendet totum maleficium. Item si aliquis colligerit herbam in aliquo loco in quo sit expletum et fecerit ibi maleficium, emendet maleficium proprio domino et det nobis pro dampno duodecim denarios. Item si aliquis hominum nostrorum bannum nostrum supradictum fregerit, det nobis pro banno quinque solidos qui dividantur inter nos duas partes et ipse qui ceperit raptorem terciam partem. Item statuimus quod si aliquis inventus fuerit in fatiga directi que non se teneat vel sustineatur ab aliquo, et si aliquis fuerit ausus ipsum manutenere vel sustinere nocte vel die, vel celaverit eum vel auxilium aut consilium ei dederit, sit periurus et det nobis vel baiulis nostris pro banno quinquaginta solidos. Item quod nullus presumat capere vel interficere columbos cum aliquo ingenio, et si fecerit det nobis pro banno duodecim denarios pro unoquoque columbo vel intret castellum. Item statuimus quod si aliquis de nocte eiecerit suum bestiarium de sua domo et inventum fuerit in aliquo maleficio, det nobis pro bove vel asino vel pro alia bestia grossa, scilicet pro banno, quinque solidos et emendet maleficium quod fecerit. Item de singulis animalibus minutis det nobis pro banno duos denarios et emendet maleficium. Item statuimus quod si quis fecerit aliquod maleficium homini volenti facere ius et aliquis viderit facere, illud prohibeat si poterit, sin autem mittat sonum et per se malefactor capiatur. Et si quis non exierit ad sonum et non iuvaverit capere eum, solvat nobis vel baiulis nostris pro banno decem solidos. Item statuimus quod omnis homo qui sit de termino castri nostri Sancti Saturnini exeat et teneatur exire ad sonum dicti castri statim quando sonum de viafora mittetur in dicta villa seu parochia Sancti Saturnini et cornu cornabitur dicti castri, et ille qui contrafecerit solvat nobis pro banno vel baiulis nostris incontinenti decem solidos sine omni remedio. Item statuimus quod si aliquis extraxerit gladium intus villam seu parochiam Sancti Saturnini persolvat nobis vel baiulis nostris pro banno sexaginta solidos.

Item statuimus quod si aliquis auctoritate sua moverit rixam intus villam seu parochiam Sancti Saturnini et noluerit accipere ius ab aliquo, quod solvat nobis pro banno viginti solidos de maleficio bestiarum viciniorum. Itaque, si maleficio fecerit alteri, quod bannum persolvat et totum malefactum emendet, et si negatur maleficio (...) illius qui petet maleficio qui faciat sacramentum vel qui accipiat a malefactore. Item volumus et mandamus quod Bernardus de Ferrer et Bernardus dez Vilar, baiuli nostri, et Ferrarius Bernatdi, sagio noster communis ville et parochie antedictae, iurent per Deum et eius sancta quattuor Evangelia quod predicta omnia compleant et observent et faciant de cetero ab omnibus observari. Item mandamus hec omnia in formam publicam redigi per manum Bernardi de Mata, scriptoris nostri publici de Sancto Saturnino. Insuper nos Bernardus dez Ferrer et Bernardus de Vilari, baiuli predictorum dominorum, et Ferrarius Bernardi, sagio eorundem dominorum, simul ad instantiam et mandamentum predictorum dominorum promittimus omnia et singula distingere et facere de cetero in omnibus observari, et hec iuramus per Deum et eius sancta quattuor Evangelia nostris manibus corporaliter tacta.

Actum est hoc sexto idus ianuarii anno millesimo ducentesimo nonagesimo quinto.

Signum predicti F. Archerii, prepositi de Aredo. Signum predictae domine Guillelme de Sancto Saturnino, qui hec firmamus et firmari mandamus. Signum predicti Bernardi des Ferrer. Signum dicti Bernardi dez Vilar, baiulorum. Signum Ferrarii Bernarda, sagionis, qui hec iurantes laudamus et firmamus. Testes huius rei sunt Petrus des Millariis et Raimundus de Serra, clerici ecclesie Sancti Saturnini, et Guilielmus de Fisco, clericus ecclesie Sancte Marie de Fenalibus.

Signum Bernardi de Matha, publici scriptoris de Sancto Saturnino qui hec scripsit et clausit.